

Socialt arbete,
utbildning och forsk-
ning i samverkan ●

En presentation av
fyra fullskaleförsök

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Denna publikation tillhör *Redovisningar av externa projekt och erfarenheter*. Det innebär att den antingen innehåller resultat från projekt som fått ekonomiska bidrag eller annat stöd från Socialstyrelsen för forskning, försöksverksamhet, utvecklings- och kvalitetsarbete m.m. eller presentationer av erfarenheter, goda exempel och idéer som kan stimulera utveckling och förändring. Författarna/uppgiftslämnarna svarar själva för innehåll och slutsatser. Socialstyrelsen drar inga egna slutsatser.

Artikelnr: 2003-124-3
ISBN: 91-7201-754-6

Innehåll

”Det finns ju universitetssjukhus, så varför skulle det inte finnas socialtjänstuniversitet?”	5
CKP i Stockholm:	
”Utvärdering måste bli en del av den ordinarie verksamheten”	7
Vardagligt, konkret forskningsarbete	7
Vad de yrkesverksamma grunnar på	9
Utvärderingsprofil för praktikanter i nordväst	9
Fakta om CKP i nordvästra Stockholms län	10
KIN i Umeå:	
En experimentstack för framtidens socialtjänst	11
Sociorama i Växjö:	
”Alla möjligheter ligger öppna”	15
Fakta/Sociorama i Kronoberg	18
Kubas-projektet i Helsingborg:	
”Vi ska skapa stabila samarbetsförhållanden”	19
Människobehandlande organisationer och maktförhållanden	19
Forskare sorterar bort metoder	20
Kvalitetskrav och ”pengadiskussioner”	21
Fakta om Kunskapsbaserad socialtjänst, Kubas, i Helsingborg	23

”Det finns ju universitetssjukhus, så varför skulle det inte finnas socialtjänstuniversitet?”

Ja, varför inte, när det finns ett behov av ett närmare samarbete mellan utbildning, forskning och socialt arbete. Faktum är att ett första steg i skapandet av socialtjänstuniversitet redan har tagits: Hösten 2002 startade fem så kallade *fullskaleförsök* runt om i landet. På dessa orter/regioner har man, med stöd från Socialstyrelsen, getts möjlighet att i större skala och över hela socialtjänstfältet integrera utbildning, forskning och praktik. På ytterligare tre orter/regioner har man, även här med stöd från Socialstyrelsen, inrättat *kombinationstjänster*. Innehavarna av dessa tjänster ska dela sin tid mellan universitet/högskola och arbete i socialtjänsten.

Bakgrunden är att det under senare år ofta påtalats ett behov av en förstärkt och fördjupad kompetensutveckling inom socialtjänsten. Detta är en fråga som angår alla medborgare; det är viktigt för den som söker stöd och hjälp hos socialtjänsten att där finns kunskap om vilka resultat olika insatser leder till. För anhöriga och närstående är det viktigt att de insatser som socialtjänsten föreslår, vilar på en gedigen kunskapsgrund.

Vetenskap och beprövad erfarenhet utgör en nödvändig grund för ett yrkesmässigt kvalificerat socialt arbete, tillsammans med lagstiftning, politiska prioriteringar och etiska överväganden. Ytterst handlar det om att upprätthålla respekt och förtroende för de välfärdsinsatser som vi gemensamt bidragit till att utveckla.

Satsningen på fullskaleförsök utgör ett av de elva projekt som formats inom programmet ”Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten”, ett treårigt program som genomförs av Socialstyrelsen, på uppdrag av regeringen. 50 miljoner kronor har anvisats för perioden 2001–2003. Syftet med programmet är att skapa och förstärka strukturer för systematisk kunskapsuppbyggnad och kunskapspridning inom olika områden av utbildning, forskning och praktik.

För försöksverksamheterna har 35 miljoner kronor avsatts. Under våren 2002 inbjöds universitet och högskolor, i samarbete med kommuner, att ansöka om medel för försöksverksamheter. I juni 2002 fattade Socialstyrelsen beslut om vilka universitet/högskolor och kommuner som skulle beviljas medel för en försöksverksamhet. Tre orter/regioner beviljades stöd för så kallade fullskaleförsök, medan fem orter/regioner beviljades stöd för inrättande av kombinationstjänster vid universitet/högskola och kommunal verksamhet. Efter ansökningsförfarandet har man lokalt på flera håll mobiliserat ytterligare resurser, vilket inneburit att ytterligare två fullskaleförsök inletts.

Här presenterar vi de fyra fullskaleförsök som startade först. Reportagen ska inte ses som en beskrivning av hur dessa verksamheter kommer att se ut när de är ”färdiga”, utan som ögonblicksbilder från verksamheter som är under utveckling.

Vill du veta mer om det arbete som pågår, ta kontakt med företrädarna för fullskaleförsöken (se informationsrutorna sist i varje reportage). Eller följ verksamheterna på

Socialstyrelsens hemsida:

www.sos.se/socialtj/kunskap/kunskap.htm

Lars Pettersson

Överdirektör

CKP i Stockholm:

”Utvärdering måste bli en del av den ordinarie verksamheten”

– Hittills har utvärdering av socialt arbete alltför ofta handlat om att kommunerna hyrt in ledningskonsultföretag som mest arbetar med verksamhetsutveckling i företag. Men problemet när man hyr in sådana konsulter, som inte kan det här fältet, är att det blir ytliga analyser. Det blir usla produkter, ett ”jaså”.

Det säger Ann Palm, chef för FoU-Nordväst, en gemensam FoU-enhet för åtta kommuner i nordvästra Stockholms län. Hon hävdar att utvärdering måste bli en del av den ordinarie verksamheten och utföras av personer som verkligen kan det som ska utvärderas.

Just detta är kärnan i det treåriga projekt, Centrum för kunskapsutveckling i praktiken, CKP, som etablerats i samarbete mellan FoU-Nordväst och Socialhögskolan i Stockholm.

Ann Palm arbetade själv som lärare och forskare vid socialhögskolan innan hon år 2000 startade FoU Nordväst, som har som syfte att ”utveckla praktiken via forskning och utveckling” – och ett sätt att göra det är att förbättra samarbetet mellan kommunerna och socialhögskolans utbildning och forskning,

Under det första året inledde FoU Nordväst ett samarbete med professorerna Åke Bergmark och Tommy Lundström. Det var därför ganska självklart för alla att de gemensamt skulle försöka bli ett av fullskaleförsöken – arbetet var liksom redan påbörjat. Och lokalmässigt är CKP nu inneboende i FoU-Nordvästs lokaler, i ett höghus i ett 70-talsområde i Sollentuna centrum.

Tommy Lundström tycker att det är bra att jobba tillsammans med många kommuner:

– Det ger en stor bas, med många socialsekreterare. Det är också intressanta kommuner med stora olikheter. De återspeglar på ett bra sätt kommunerna i Stockholmsregionen.

Vardagligt, konkret forskningsarbete

I slutet av januari träffas de tre, tillsammans med projektkoordinator Amina Ek, bland annat för att gå igenom ett 50-tal förslag till forskningsprojekt från kommunerna. Varje utvärderingsprojekt kommer att genomföras i flera kommuner. Målet är att alla kommuner ska vara delaktiga i arbetet med alla tre benen – forskning, vidareutbildning och

samarbete kring praktikanterna under grundutbildningen. Fortfarande ligger man i startgrupparna, men mot slutet av våren räknar man med att det ska vara full fart i projektet.

Det är professorerna Bergmark och Lundström som ska välja ut projekten, liksom de också ska ta ställning till ansökningarna från knappt 20 socialarbetare som sökt de 3–4 jobben som forskningsassistenter. Dessa kommer att arbeta med utvärderingsprojekt under projektets tre år – i en del fall kan det bli grunden för deras doktorsavhandlingar. Detta är den i pengar räknat tyngsta delen av projektet.

– Ganska mycket kommer att vara vardagligt, konkret forskningsarbete och metodarbete, säger Tommy Lundström.

Han betonar samtidigt det är en annan del av satsningen som kommer att ha minst lika stor påverkan på verksamheterna i kommunerna, nämligen att utbilda ett 50-tal socialarbetare i utvärdering, i magisterkurser som motsvarar en halv termin. Där kommer resultat också att ses snabbare. På magisterkurserna vill de starta projekt kring utvärdering. Redan idag finns det exempel på att kommunerna låter de anställda arbeta med en magisteruppsats på halvtid. Detta hoppas man ska öka i omfattning.

– Vi hoppas att kunna bygga upp en baskompetens i kommunerna, som gör att anställda i socialtjänsterna själva kan utvärdera sin egen verksamhet, säger han.

Forskningsdelen ser han som en långsiktig satsning, för att svara på maningen att socialtjänsten mer än hittills bör utvärdera resultat. Förhoppningen är att man ska kunna utveckla en metodik, en verktygslåda, som kan bli till glädje inte bara i de åtta nordväst-kommunerna.

Ann Palm säger att erfarenheten från FoU-Nordväst hittills är att verktyg för utvärdering av resultat inte finns ute på fältet. Hon tycker att detta inte heller har efterfrågats i tillräckligt hög utsträckning.

Åke Bergmark påpekar att när man ska utvärdera resultat av socialt arbete är det inte som att följa upp medicinska ingrepp, där man vet vad som har använts i form av preparat och kniv.

– I det sociala arbetet är det mer spretigt och det råder inte sällan olika uppfattningar om vad man menar med olika begrepp. Dessutom finns det ju oftast andra saker än socialtjänstens insatser som kan ha betydelse för vad som händer. Och det tar mycket lång tid att se vad resultatet faktiskt blir. Därför väljer vi till att börja med att utvärdera smalare verksamheter med en viss målgrupp, eftersom det blir lättare att ställa insats mot resultat i sådana verksamheter.

Tommy Lundström säger att det också är ett bekymmer att beskriva det vardagliga, det uppfattas som svårt ta på. En bidragande orsak är att det i socialtjänsten finns en gammal dålig tradition av att dokumentera alltför lite och bristfälligt. Det är en helt annan situation om man jämför med sjukvårdens journaler.

För att kunna isolera effekter ställs forskarna inför två typer av krav:

- För det första får det inte vara alltför få fall som studeras. Det krävs en viss mängd. Därför är det viktigt att det är åtta kommuner, med ett omfattande befolknings- och klientunderlag.
- För det andra behövs någon slags referenspunkt. Vill man utvärdera ett nytt arbetssätt behöver man jämföra med andra som arbetar med en mer traditionell modell. Ett enkelt exempel kan vara att man vill se hur det går för ett stort

antal ungdomar på väg in i ett socialbidragsberoende i en kommun som arbetar aktivt med olika stöd till ungdomarna för att de ska komma in på arbetsmarknaden. Då kan man jämföra med andra kommuner som inte haft några speciella satsningar på den här gruppen.

Vad de yrkesverksamma grunnar på

Ann Palm konstaterar att såväl projektförslag som ansökningar till utvärderarjobbet är ojämnt fördelade i de olika kommunerna. Det tror hon beror på att en del kommuner just håller på med omfattande organisationsförändringar, eller återhämtar sig efter nyss genomförda omstöpningar.

Bland förslagen finns allt från allmänt om fosterbarnsvård till utvärdering av vissa speciella typer av behandlingsmetoder. Det är en provkarta på vad de yrkesverksamma grunnar på. Inget av förslagen tycker de är direkt överraskande, men de noterar en markant övervikt för frågor kring barn och ungdom. Ann Palm ser också att många ansökningar speglar den förskjutning i sätt att tänka som ägt rum, i synnerhet inom vård av missbrukare som befinner sig i gränslandet mellan unga och vuxna. Det är en förskjutning som enkelt kan sammanfattas som att förändra beteenden istället för att förstå. Eller annorlunda uttryckt: ett lösningsfokuserat arbetssätt istället för ett psykodynamiskt. En sådan förändring medför att fokus lättare hamnar på olika tekniker och program. Det blir lite mer likt sjukvården.

Tidigare var det sociala arbetet mer ostrukturerat. Även om det är tydligast inom missbruksvård av unga, gäller förändringen på flera områden:

– Det som hänt på senare år är att det är mer av korta och strukturerade insatser. Det gör det lättare att studera och jämföra verksamheterna.

Utvärderingsprofil för praktikanter i nordväst

I projektet ska de också försöka få in mer av utvecklingsarbete och teori under den första praktikterminen i socionomutbildningen. Ann Palm säger att det finns en tendens att socionomstudenter – som många andra studenter som har inbyggd praktik – vid det första mötet med arbetsvardagen blir fångade i praktiken och glömmer bort frågorna som de arbetat med under studierna.

Under våren börjar de med att ge två föreläsningar om utvärdering och deras plats i socialt arbete, för de praktikanter som är ute nu. De bjuder också in deras handledare.

– Vi ska introducera ett utvärderingstänkande: vad är det de gör när de utför socialt arbete? Under hösten utvidgar vi det till en särskild Nordväst-grupp bland praktikanterna, med ett tjugotal studenter som ska få en utvärderingsprofil, berättar Tommy Lundström.

I ett nästa steg vill man intressera nordväst-praktikanterna att skriva sina C-uppsatser om utvärderingsfrågor utifrån kommunernas verksamheter. Detta är något som i mindre skala sker redan idag, men med hjälp av projektet vill man göra mer, och öka antalet c-uppsatser från 1–2 till 4–5 per termin.

Tommy Lundström betonar att man ska gå lite försiktigt fram och ta några steg – det

tar tid på socialhögskolan innan man fått med alla. Och Ann Palm tillägger att det inte ensidigt handlar om att föra ut kunskaper från akademien till praktiken – utan att det lika mycket handlar om att föra in praktikens frågor i vetenskapssamhället.

– Jag tror att vi kommer att få en ökad kompetens om praktiken och svårigheterna som finns. Det är ett viktigt skäl till att de vi anställer ska vara praktiker, säger Tommy Lundström. Det pågår en omfattande diskussion om vad socialt arbete är och hur kunskapsbildningen ser ut och projektet ger oss mer kött på benen.

Text: Mats Utbult

Fakta om CKP i nordvästra Stockholms län

Samarbetspartner

- Socialhögskolan/institutionen för socialt arbetet vid Stockholms universitet.
- FoU Nordväst, en samarbetsorganisation som år 2000 bildades av åtta kommuner i nordvästra Stockholms län.
- De åtta kommunerna Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands Väsby och Upplands Bro (med sammanlagt 330.000 innevånare).

Amina Ek är projektkoordinator på heltid och delar lokaler med FoU Nordväst i Sollentuna. Professorerna Åke Bergmark och Tommy Lundström delar på en heltidstjänst som projektledare.

En samarbetsform som skiljer sig från andra projekt:

50 socialarbetare från de åtta kommunerna går en magisterkurs på halvfart på socialhögskolan, motsvarande en halv termin, och genomför sedan utvärderingar med handledning från Socialhögskolan i Stockholm.

Andra samverkansformer

- Fyra treåriga forskningsprojekt genomförs med varsin forskningsassistent, som rekryteras bland yrkesverksamma socialarbetare i kommunerna, med sikte på att leda fram till doktorsavhandlingar.
- 30 praktikanter per termin får utvärderingsprofil, med särskilda uppgifter.
- Uppbyggnad av vidareutbildnings- och fortbildningskurser och annan utbildningsverksamhet sker i ett tätt samarbete mellan Socialhögskolan i Stockholm, FoU-Nordväst och kommunerna.

Mer information: Hemsida: www.ckp-stockholm.com. Skriv till amina.ek@sollentuna.se

KIN i Umeå:

En experimentstack för framtidens socialtjänst

Som ett myllrande myrsamhälle, där olika myrgrupper drar hem strån av alla de sorter för att bygga den gemensamma stacken. Så skulle visionen om en gemensam arena för framtidens socialtjänst, utbildning och forskning kunna beskrivas.

Kompetenscentrum i Norr är första steget på vägen – en experimentstack där studenter, forskare och anställda möts.

Praktikcentret i Umeå sjuder av röster och möten. I seminarierummet lyssnar studenter, anställda och forskare på socionomstudenten Beata. Hon har utvärderat en stödverksamhet för ungdomar i riskzonen i sin C-uppsats och visar på goda resultat. Men Beata pekar också på rutiner som kan förbättras och socialarbetarna nickar bifall, de har funderat i samma banor.

I ett annat rum slutför en grupp praktikanter och nyanställda socialarbetare en gemensam två veckors introduktion. De diskuterar prioriteringar i budgeten med politikererna i socialnämnden, efter att ha hört en forskare berätta om sin studie av konsekvenser av olika prioriteringsval.

Längre ner i korridoren sitter en grupp socialsekreterare och forskare och filar på en ansökan om pengar till ett forskningsprojekt. Om ansökan beviljas kommer även studenter att engageras.

Scenen ovan är en vision – än så länge. Men så här skulle det kunna se ut när två praktikcentra växer fram i Umeå och Skellefteå och fylls med verksamhet. De båda centren är nav i projektet Kompetenscentrum i Norr, KIN, som syftar till att skapa en gemensam arena för studenter, forskare och praktiker. ”Kin” som passande nog kan utläsas släktskap på engelska.

– Vi vill ha ett ökat flöde av människor och information. Få ut studenter som är bättre förberedda i verkligheten och öka kontakterna mellan personal, utbildare och forskare, säger Lennart Nygren som är professor på Institutionen för socialt arbete i Umeå och projektledare för KIN.

Institutionen har en samordnande funktion och bidrar med två praktikansvariga lärare och en koordinerande forskare som ska initiera nya projekt. Men den praktiska verksamheten kommer att bedrivas vid praktikcentren, som ligger i två kommuner med helt olika förutsättningar.

Umeå är en universitetsstad med en lång tradition av forskning, både vid Institutionen för socialt arbete och inom socialtjänsten. I Skellefteå, som gränsar till den västerbottniska glesbygden, finns inga sådana traditioner, men väl en kompetent socialtjänst

där många är involverade i utvecklingsprojekt, samt ett hundratal socionomstudenter.

– Det kommer att bli två olika typer av forskarmiljöer. Vi behöver olika sorters mellanarenor mellan forskning och verksamhet, säger Lennart Nygren.

Bo Siegwan som är verksamhetsansvarig i Skellefteå tror inte att kommunen kommer att ha råd att avsätta särskilt mycket pengar till forskning, utan den får byggas upp som ett nätverk mellan intresserade inom socialtjänsten, som avsätter tid för forskning i sina vanliga jobb.

– Vi är väldigt unga med systematisk forskning och utvärdering i Skellefteå, och det finns ett stort intresse och nyfikenhet. Vi har ingen brist på utvecklingsprojekt, men däremot brist på samordning, säger Bo Siegwan.

Han hoppas att kommunen blir mer attraktiv för ny personal i framtiden, om personalen får större möjligheter att utveckla sin kompetens. Skellefteå kommer att ha glesbygdskommunerna Norsjö, Malå och Sorsele. Det innebär till exempel forskning om hur det är att arbeta på en liten ort, i en tät arbetsgrupp som ska klara många olika uppgifter. Varför fungerar samarbete där, när det är så svårt att gå över gränserna i större verksamheter?

Under projekttiden kommer en disputerad forskare att arbeta i Skellefteå med att initiera forskning och Bo Siegwan tror att personalen i socialtjänsten får stor nytta av att träffa erfarna forskare, bolla idéer och få tips som kan omformas till kurser på praktikcentret. Men det är viktigt att flödet också går åt motsatt håll, så att forskarna blir bättre på att knyta sin forskning till socialtjänstens verksamhet och aktivt samarbetar med socialtjänsten om att skapa nya former för kunskapsutveckling.

Praktikcentret i Umeå gynnas av att socialtjänsten haft en egen FoU-enhet ända sedan 1994. Där har man redan tidigare försökt knyta utbildningen till praktiken, bland annat genom att bjuda in C-studenterna till informationsmöten och presentera angelägna uppsatsämnen. Sådana samarbeten ska nu utvecklas ännu mer.

– Studenterna är glada att vara efterfrågade och verksamheterna vill gärna få belysning av sitt arbete, säger Ulf Hyvönen som är verksamhetsansvarig i Umeå.

Praktikintroduktionen har redan förbättrats vilket uppskattats av studenterna. Tidigare spreds de som rön för vinden, ensamma ut på varsin praktikplats. Ulf Hyvönen vill också skapa mötesplatser i form av seminarier och få in fler inom socialtjänsten i forskningen. Även om han anser att socialtjänsten redan idag är bra på att använda sig av och utveckla ny kunskap.

– Men vi är dåliga på att verbalisera, dokumentera och utvärdera det vi gör, säger han.

Han har märkt att många är osäkra på hur man skriver projektansökningar, särskilt som kraven har ökat. Det innebär att pengar hos till exempel länsstyrelsen inte kommer till användning – därför att ingen sökt. Centret kommer att ordna utbildningar i att skriva ansökningar och att dokumentera och utvärdera.

Men Ulf Hyvönen poängterar också att det inte får bli ett självändamål att dra igång nya projekt. När en verksamhet ligger på gränsen till vad personalen orkar med, är det stort nog att hålla näsan ovanför vattnet.

– Under mina sex år här har vi avverkat tre socialchefer och två gigantiska omorganisationer. Vi lever med realiteten att till exempel äldreomsorgen går på knäna. Vi får vara glada att folk har lust att utbilda och utveckla sig, trots att det är ont om pengar.

Kompetenscentrum i Norr är ett stort experiment, där inte mycket är givet på förhand. Förhoppningen är att det ska bli fler möten mellan praktiker och forskare, fler platser på magisterutbildningen och att antalet C- och D-uppsatser med koppling till socialtjänsten i Skellefteå och Umeå ökar. Men det finns inga absoluta kvantitativa mål. Det viktiga är kvaliteten.

– Om du frågar mig hur det kommer att se ut i Skellefteå om tre år, så har jag inte den blekaste aning, säger Bo Siegwán.

Text: Helena Östlund/ReportageBörsen

Artikeln är tidigare publicerad i Socialstyrelsens mässtidning ”IFO-mässa 2003”

Sociorama i Växjö:

”Alla möjligheter ligger öppna”

- Vi inom socialtjänsten har en massa kunskaper men vi är dåliga på att systematisera dem. Genom att samarbeta med forskare kan vi öka vår yrkesstolt-het.
- Bra med ett ökat utbyte mellan forskare och socialarbetare. Jag funderar mycket över skillnaderna mellan utbildningen och arbetet såsom det ser ut i verksamheterna.
- Jag vill studera utredningar för att se om den ena arbetsmetoden är bättre än den andra. Är det metoderna eller personerna som avgör om brukarna blir nöjda?

Tre röster från det första kollegiemötet för innehavarna av kombinationstjänster i projektet Sociorama som startat i 7 kommuner i Kronoberg i samarbete med universitetet i Växjö. Innehavarna av kombinationstjänsterna ska kombinera teori och praktik, forskningen på högskolan och arbetet i den kommunala socialtjänsten.

Huset där Socioramakollegiet möts i mitten av januari luktar fortfarande nybyggt. Det stod färdigt ett halvår tidigare och här finns det växande Växjö universitets färs-kaste institution, för vård och omsorg, förkortat Ivosa. I huset bedrivs en utbildning i social omsorg som universitet tog över från landstinget 2001. Då var det en ganska smal utbildning, i hög grad ämnad för mellanchefer i äldreomsorgen. Nu har den mycket snabbt byggts ut till landets senaste socionomutbildning. Redan i mitten av mars startar den första forskarutbildningen.

Nystartat är också Socioramakollegiet. Det består av tretton mycket erfarna kvinnor och en man, med en genomsnittlig yrkeserfarenhet inom socialtjänsten på cirka 20 år. Elva av dem kommer från kommunerna och de övriga tre från universitetet.

Detta är andra träffen. Den första var för en dryg månad sedan, på ett internat. Då arbetade de med att samla ihop och sortera problem, önskningar, visioner och lösningar på kort sikt.

Professor Tapio Salonen kommer släpande på några skärmar med bilder från internatet, och deltagarna minns, pekar och kommenterar.

– Idag ska var och en få tala om hur den vill använda sin kombinationstjänst, säger Tapio Salonen. Det handlar om att matcha era egna intressen och huvudmännens behov. Det kommer att se olika ut, det ska finnas möjligheter till individuell kompetensutveckling. Ni ska göra sådant som ni annars inte hade gjort och som ni ser som personliga utmaningar.

Tapio Salonen nämner att ett sätt att få en bredare dialog om kommunernas forskningsbehov kan vara någon form av studiecirkel. Han föredrar att kalla dem för

”socioramacirklar”, snarare än forskningscirklar, som han tycker låter lite väl pretentiöst. Under våren ska socioramare utbildas till cirkelledare och cirklarna kan komma igång tidigast till hösten.

Vid internatet bildade de arbetsgrupper. En efter en rapporterar grupperna vad de hunnit med den första månaden. En grupp har funderat över hur man ska kunna involvera brukare och deras företrädare när man startar ett projekt. Gruppen konstaterar att det gäller att hitta rätt brukarkollektiv och kontakta speciella organisationer i speciella fall.

Tapio Salonen blir ivrig och börjar tala om att ordna möten mellan Sociorama och brukarorganisationer redan i mitten av våren. Vänligt men bestämt sätts han på plats av Barbro Carlson, Växjö, en av socialarbetarna i arbetsgruppen. Gruppen vill ha ett lugnare tempo och planerar möten först till sommaren.

De diskuterar problem med grupper som inte har några föreningar, och hur man kan nå dem. Ett komplement inom Sociorama kan vara att genomföra intervjustudier med brukare. Det skulle i bästa fall kunna ske i form av tiopoängsuppsatser på magisterkurser redan i höst.

En grupp har funderat över hur Sociorama ska förankras genom information till kollegor, chefer, politiker och intresserade medborgare. En nätplats ska vara klar till 1 mars och de ska ge ut en informationsfolder som är lätt att läsa. Socioramakollegiet beslutar att alla deltagare senast under februari ska se till att nå breda personalgrupper på hemmaplan.

– Detta ska ni dokumentera och rapportera, liksom annat ni gör inom Sociorama, säger Tapio Salonen. Ni kan till exempel skriva dagbok i datorn. Skriv vad ni har gjort som ni inte annars skulle göra. Det är viktigt för att vi ska kunna utvärdera och dra slutsatser av den här satsningen.

En tredje grupp arbetar med grundutbildningen. Den förbereder ett möte i februari för att diskutera förbättringar med olika aktörer: praktikhandledare ute i socialtjänsterna, tidigare studenter som är ute i praktiskt arbete, studenter som studerar nu samt lärare. De har gått ut med några korta frågor för att få ett första underlag.

En fjärde grupp arbetar med ”värdegrunden” för Sociorama. Mer konkret handlar det bland annat om synen på kunskap; hur utvecklas kunskap och vilka bär kunskap? Det handlar också om hur man ser på offentlig verksamhet och på de människor som utnyttjar den. Man talar om sådant som aktörsperspektiv, bemyndigande och ansvarsfrågor.

Det tycks vara med skräckblandad förtjusning som innehavarna av kombitjänsterna påminns om att inget är bestämt om vad de ska göra med sin tid. Tapio Salonen undrar vad de har för planer.

Anette Lindengård i Älmhult har tre terminer kvar på sin utbildning. Hon vill ta reda på vad Älmhults kommun behöver och utifrån det hitta något från Sociorama-programmet och tvärtom. Nyckelorden för henne är dialog och återföring.

Mairon Johnsson är universitetslärare. Hon har arbetat inom äldreomsorgen i många år och nu vill hon skriva en licavhandling om kunskapsfrågor inom äldreområdet, samtidigt som hon vill ägna sig åt mentorskap och socioramacirklar.

Från den största kommunen Växjö kommer fem socialarbetare som har kombinationstjänster på halvtid. Växjö satsar därmed dubbelt så mycket kombinationstjänstetid som de övriga fem kommunerna tillsammans, eftersom de an-

dra har kvartstjänster.

Lottie Giertz i Växjö, vill, exempelvis genom studiecirklar, fånga upp vad man tycker är viktigt ute i verksamheterna och återföra det till universitetet – och därefter få något tillbaka till verksamheten. Hon är också intresserad av mentorskap, det vill säga att följa socionomstuderande under en längre period än praktikterminen.

– Jag kommer också att söka in på licutbildningen. Jag vill gå på djupet inom något område, kanske inom något som har med personliga assistenter att göra.

Mats Anderberg arbetar med ungdomsfrågor och vill satsa på praktiktäna forskning. Han siktar på en doktorsavhandling och tar gärna utvärderingsuppdrag. Barbro Carlson vill “belysa och genomlysas” verksamheter inom barn och familj, göra utredningar inom området och “leta efter barnperspektivet”.

– Jag vill studera utredningar för att se om den ena arbetsmetoden är bättre än den andra. Är det metoderna eller personerna som avgör om brukarna blir nöjda?

Gunilla Folkesson vill etablera ett långsiktigt forskningssamarbete kring välfärdspolitiken, om barnens situation i bidragsfamiljer och introduktionsersättning till flyktingar.

– Det finns en massa kunskaper hos oss inom socialtjänsten, men vi är dåliga på att systematisera dem. Där kan vi hämta inspiration från forskare. Genom att samarbeta med dem kan vi öka vår yrkes stolthet.

Anneli Hanegård är områdeschef inom äldreomsorgen i Lessebo och vill undersöka varför man ser så olika på socialtjänsten inom olika områden:

– Äldreomsorgen identifierar sig minst med ”socialt arbete”. De anställda där är vårdinriktade. Ändå utgör 85 procent av hemtjänsten socialt arbete, sjukvård är bara komplement. Det skulle vara intressant att i socioramacirklar föra samman människor från socialtjänstens olika delar för att exempelvis diskutera hur man ser på mötet med brukarna.

Jenny Norrhage, Uppvidinge, vill också ha en dialog mellan människor i socialtjänstverksamheterna och universitetet.

– Ett ökat utbyte mellan forskare och socialarbetare är bra. Jag funderar mycket över skillnaderna mellan utbildningen och arbetet så som det ser ut i verksamheterna.

Tapio Salonen konstaterar att genomgången visat att deltagarnas tankar går åt olika håll, vilket också är meningen.

– Tillsammans täcker vi upp Socioramas mål rätt bra. Några fokuserar på grundutbildning, andra på kunskapsöverföring, andra åter fördjupar sig inom det område som man har sysslat med tidigare.

– Alla möjligheter ligger öppna. Låt det kännas öppet under våren, då utbildning, informationsverksamhet och kollegieträffarna är de tre fasta punkterna för Sociorama.

Text: Mats Utbult

Fakta/Sociorama i Kronoberg

Samarbetsparter

- Växjö universitet, institutionen för vård och omsorg, Ivosa, som 2003 startar socionomutbildning och forskarutbildning (med ett 15-tal platser, flertalet inriktade på licenciatexamen).
- Kronobergs åtta kommuner: Alvesta, Lessebo, Ljungby, Markaryd, Tingsryd, Uppvidinge, Växjö, Älmhult.
- FoU Kronoberg – en nätverksorganisation för samarbete om forskning och utveckling kring "välfärd", med universitetet, kommunerna, landstinget, försäkringskassan, länsarbetsnämnden, kommunförbundet och länsstyrelsen.
- Vård och behandling Kronoberg, en organisation som bildades av Kronobergs kommuner för drygt tio år sen och som bland annat tillhandahåller barn- och familjehemsplatser.

Huvudsaklig samarbetslösning: Kombinationstjänster.

13 personer har sedan 1 december 2002 kombinationstjänster mittemellan universitet och kommunerna, som innebär att de på deltid arbetar med att bygga broar mellan teori och praktik. Tio av dessa "socioramare" finns i kommunerna, tre vid Ivosa på universitetet. De har arbetat 5–25 år, i genomsnitt 19 år, inom socialtjänstens alla områden, med viss övervikt för äldreomsorg.

Tio av "socioramarna" är nu brobyggare på en fjärdedel av arbetstiden, tre på halvtid. Tolv är kvinnor, en är man. De samlas till månatliga kollegieträffar och till gemensamma utbildningsdagar.

Samverkansområden

1. *Socionomutbildningen* som startar 2003 ska från början kopplas närmare den praktiska verkligheten, bland annat genom medverkan i utbildningen från "socioramarna" från kommunerna och genom utbyggd och förbättrad handledning under praktiken och prov med mentorskap för socionomstuderande under en längre tid av utbildningen.
2. *Vidareutbildning* kommer att genomföras i större omfattning än hittills, utifrån förslag och önskemål som "socioramarna" har samlat ihop.
3. *Förslag till forskning och utvecklingsprojekt* kommer att samlas in i kommunerna, bland annat genom studiecirkel med praktiker (socioramacirkel).
4. *Forskning i kommunerna* – i många fall byggd på jämförelser mellan kommunerna – kommer att genomföras i anslutning till Sociorama, bland annat av ett antal "socioramare" som börjar på forskarutbildning under projektperioden (lic- och doktorsnivå, de första börjar under 2003).

Ekonomi- och tidsramar

Sociorama får 2,5 miljoner kr i stöd från Socialstyrelsen, lika mycket från Växjö universitet och samma belopp från kommunerna tillsammans. Kronobergs kommuner och Växjö universitet har förklarat att man kommer att fortsätta med Sociorama i ytterligare minst tre år efter den nuvarande projektperioden, alltså till 2008.

Kubas-projektet i Helsingborg: ”Vi ska skapa stabila samarbetsförhållanden”

Hur har det gått då fosterhemsplacerade barn fått vara med vid utvärderings-samtal, i linje med barnkonventionens bud om ”barnens behov i centrum? Vilka blir fosterföräldrar och varför? Hur ser bilder av fäder ut inom social barnavård?

Dessa frågor hör till dem som socialarbetare, forskare och socionomstuderande vrider och vänder på, vid ett ”Öppet hus”.

Mötet äger rum i en byggnad i Helsingborgs hamn. Här har gummifabrikören Dunker en gång tillverkat Tretorn-stövlar, men idag är Campus Helsingborg, en filial till Lunds universitet och socialhögskolan, inhyst här.

Detta är det första ”Öppet hus”-mötet inom Kubas-projektets ram och det samlar cirka 120 personer, de flesta kvinnor, som bland annat kan välja på 16 olika föredrag om zigenarpolitik, hemlöshet, brottsofferstöd, missbrukarvård för kvinnor, ”aktiveringspolitikens Janusansikte”, ”självmod som övergångsritual” och rehabilitering för långtidssjukskrivna inom vård och omsorg.

Ett av de fullskaleförsök som startade höstterminen 2002 bedrivs i samarbete mellan Campus Helsingborg och Helsingborgs kommun. Ett viktigt mål för projektet är att skapa permanenta arenor för möten mellan forskare och praktiker och målsättningen är också att initiera forskning inom områden som är viktiga för kommunens socialtjänst.

– Vi ska skapa stabila samarbetsförhållanden mellan universiteten och kommunerna, med experiment inom utbildning, studiepraktik och olika former av samverkan. Så beskriver projektledaren och professorn Sune Sunesson syftet med fullskaleförsöket i Helsingborg.

– Vi ska hela tiden reflektera tillsammans över vad som görs, säger projektledaren Sune Suneson. Det ökar chansen att projektets verksamheter fortsätter efter det att stödet från socialstyrelsen upphör. Vi behöver varann. Vi har gemensamma intressen.

Människobehandlande organisationer och maktförhållanden

På ett av dagens första pass berättar Sune Sunesson om bakgrunden till fullskaleförsöket i Helsingborg – med ett litet snabbsvep i historien om socialt arbete, framförallt de senaste årtiondena.

– I början av 90-talet hade vi en omfattande debatt om hur man rent generellt kan

förbättra socialtjänsten och människobehandlade verksamheter generellt sett. Då ställdes frågan varför man inom socialtjänsten inte har försökt grunda sin verksamhet på vetenskapligt beprövade metoder, som i andra människobehandlande verksamheter.

Enligt Sune Sunesson finns förklaringen i de stora strukturella skillnaderna mellan olika typer av ”människobehandlande organisationer”, såsom kommuner, frivilligorganisationer och sjukvård – och hur de är organiserade och vilka som bestämmer.

– Maktförhållandena är helt olika. För den kommunala socialvården är kommunen huvudman och den som bestämmer över tillgångarna, liksom över hur man ska bistå människorna – även om socialtjänstlagen ställer upp vissa villkor och ramar. Detta leder till olika uppfattningar hos, å ena sidan dem som studerar resultat och ändamålsenlighet och, å den andra sidan, de kommunala representanterna som ska betala verksamheten och förklara för medborgarna varför det ska kosta så mycket. Och mittemellan finns socialarbetarna.

Enligt Sune Sunesson finns det en koppling mellan Socialstyrelsens satsningar och trender här i vårt land och vad som sker i andra länder. Det är långt ifrån första gången som socialt arbete här hemma påverkas utifrån. Redan för hundra år sedan införde Sverige barnskyddslagar som en följd av att filantropiska organisationer ställde krav på sådana lagar runt om i världen. I modern tid har socialtjänstarbetet förändrats på likartat sätt i många länder samtidigt. Under 60-talet förändrades på många håll synen på socialtjänstens arbete med klienter, i hög grad som en följd av den amerikanska medborgarrättsrörelsen. ”Multiproblemfamiljen” ersätts av ”multibristsamhället” som bild. Men det gamla arbetssättet lämnade ett tomrum efter sig. Under 70–80-talen blev det mycket av modenycker, trender och till och med sektbetonade lösningar i socialtjänstens behandlingsarbete, samtidigt som man på många håll kunde se en återgång till gamla välgörenhetsorganisationer.

Forskare sorterar bort metoder

Vad fungerar? Vad kan tvärtom göra ont värre? Dessa frågor kom att bli allt viktigare inom sjukvården. Först skärptes kraven på läkemedel efter neurosedynkatastrofen. Det ledde vidare till utvärdering av andra vård- och behandlingsmetoder, allt ifrån bröstcanceroperationer till sårvård. Det fanns många saker inom vardagsmedicinen som aldrig hade prövats tidigare. Nu började man göra det. Nästa steg var att denna pånyttfödda ”utvärderingsrörelse” – en första rörelse hade funnits redan på 30-talet – kopplades till individuellt socialt arbete.

– Tanken är att man bör göra samma typ av utvärderingar av insatser för klienter som man gör inom sjukvården. Ett av de första områdena var kriminalvården som började utvärderas på ett helt nytt sätt med evidensbaserade metoder. Det ledde till att man fick ett stort kritiskt material som bland annat visade att försöken med nya metoder för behandling av ungdomar inte fungerade speciellt bra. Forskare sorterade bort metoder som praktikerna hade tyckt var väldigt lovande, säger Sune Sunesson.

– Samma krav på utvärdering kom inom skolans område. Gemensamt var ett minskande förtroende för de berörda yrkesgruppernas egen förmåga att lösa problemen inom respektive område. Omvärlden vill alltmer kontrollera att resurserna används på ett ändamålsenligt sätt.

Kvalitetskrav och ”pengadiskussioner”

Eva Hansen, socialarbetare i Helsingborg, påpekade att inom socialtjänsten ändrar allt i ”pengadiskussioner” på ett annat sätt än inom sjukvården. Sune Sunesson svarade att en viktig skillnad är att hälso- och sjukvårdslagen ställer helt andra kvalitetskrav i samband med behandling, än vad socialtjänstlagen gör.

– Inom sjukvården finns det ofta ett sätt som är det rätta! Om fastställd korrekt praxis ser ut på visst sätt, har ingen inom sjukvården rätt att göra på ett annat sätt. Man passerar hela tiden smärtgränser därför att dyra metoder blir självklarheter. Ta till exempel diagnosinstrument som datortomografer som i början betraktades som otroligt dyrbara. Nu betraktas datortomografiundersökningar som nödvändiga för en fullständig diagnos inom många områden.

Inom vården uppstår på så sätt nya minimistandarder som gör att diskussionen handlar om hur många maskiner man ska skaffa och när man ska byta till nya modeller. Så fungerar inte socialtjänsten, i allmänhet. Men Sune Sunesson menar att det finns exempel på ett likartat tänkande i samband med tvångslagarna om unga och missbrukar (lvu och lvm)– ”även om det finns ett större förhandlingsutrymme”. Och nu vill många hitta former för frivilliga uppgörelse om regler som ger klienter rätt att begära att socialtjänsten använder ”de bästa metoderna”, det som kallas ”best praxis”.

– Men när vi pratar med anställda inom socialtjänsten, värjer de sig mot att tala om ”bästa metoder” eftersom det kommer i konflikt med politiska beslut. De tänker att om det är omöjligt, kan det inte vara bäst... Men vad det handlar om är ju att formulera kriterier för verksamheten, för att bättre kunna styra den.

På detta Öppet hus-pass uppstår en diskussion om sjukvårdens och kommunens delade ansvar för barnvården, där skillnaden mellan de olika sätten att formulera och följa upp krav på åtgärder blir tydliga. Sune Sunesson påpekar att man har samma situation inom missbrukarvården, där det finns gott om kunskaper om vad som egentligen krävs, men ingen ställer krav på att få sjukvården och socialtjänsten att fungera ihop.

Sune Sunesson gör en genomgång av det senaste halvseklets utveckling inom svensk barnpsykiatri för att landa i en dyster beskrivning av hur vårdens resurser går åt till diagnoser av damp och adh, istället för att behandla, därför att föräldrarna behöver få ”papper som ska ge rätt till stöd i patienthierarkin”. Han citerar en barnpsykiatriker som upplever att han istället för att behandla tvingas ägna värdefull tid åt damp- och autismsdiagnoser: ”Diagnoser har blivit en viktig vara för att skapa tillgång till resurser”.

– Så ser avigsidan ut: Evidensbaserad vård ger inte nödvändigtvis bättre behandling. Det kan innebära en undanträngning av vissa vårdbehov, säger Sune Sunesson.

– Det är viktigt att kandidaterna under sin praktik får möjlighet att reflektera över sig själva och sin roll som framtida socialarbetare. Därför måste vi hjälpa dem och deras handledare att få en bra relation.

Det säger Bodil Stenshed, praktikansvarig lärare på socionomprogrammet.

– När jag pratar med nyexaminerade om deras studier, säger de att det varit viktigt att de fått tala om sina reflektioner. Jämfört med många andra utbildningar, och hur det blir sen, är praktiktiden ”lite lyxig”. Tänk att ha en människa till sitt förfogande för att diskutera arbetet med.

Tillsammans med Eva Hansen, socialsekreterare i en utredningsgrupp inom barn och ungdom, arbetar Bodil Stenhed på deltid under perioden januari–juni 2003 med att förbereda den del av fullskaleförsöket som innebär en satsning på ett praktikcentrum.

Praktikcentret ska utvecklas och köras in under projekttiden, med sikte på att kommunen därefter ska driva det vidare.

– Det gäller att få hela staden med sig, så att både ledning och personal förstår vinsten med ett praktikcentrum, bland annat för att ”marknadsföra” Helsingborg bland nya socionomer. Det är inte lätt att rekrytera kvalificerad personal. Socionomer hittar nya arbetsmöjligheter överallt numera, säger Eva Hansen, som helst vill se ett delat ansvar för praktikcentret även i fortsättningen.

Som en del i projektet har kommunen lovat att öka antalet praktikplatser så att de blir fler än de 6–8 platser man haft tidigare.

– Ett bra arbete med praktikanterna kan vara ett utmärkt stöd i arbetet med personalrekrytering. De praktikanter som jag har handlett jobbar hos oss nu, säger Eva Hansen lite stolt.

Bodil Stenhed och Eva Hansen hoppas att det ska bli lättare att få handledare genom att dessa kommer att få mer stöd, genom satsningen på praktikcentret. Där ska de kunna få en mer kontinuerlig handledarutbildning än tidigare. Tanken är också att de ska få träffa praktikanternas högskolelärare oftare än tidigare.

– Det är spännande att reflektera över arbetet tillsammans med studenter. Deras frågor kan vara naiva, men de tvingar mig att tänka ett extra varv, säger Eva Hansen. Det är 17 år sen jag gick ut Socialhögskolan och det är inte lätt att hålla sig à jour med aktuell litteratur och ny kunskap. Handledarutbildningen gav mig väldigt mycket och nu hoppas vi kunna ge ännu mer genom återkommande handledarträffar.

För närvarande är Bodil Stenhed och Eva Hansen ute i socialtjänsten och hör med de anställda hur de ser på att ha praktikanter. Vad skulle underlätta för dem? Vad vill de ha ut av praktikcentret?

Det är viktigt att de som berörs i socialtjänsten är med från början.

Olika former av praktikcenter har funnits tidigare och försvunnit, ofta samtidigt med den eldsjäl som låg bakom satsningen. På 1970-talet fanns en variant i Helsingborg, men då satt alla praktikanter samlade och arbetade på ett ställe och det är inte meningen nu. En viktig del av praktiken, menar Eva Hansen och Bodil Stenhed, är att finnas i en riktig arbetsgrupp och träna på att våga ta för sig och få respekt. När man väl är färdig kommer man rakt in i jobbet, det finns ingen mjukstart.

De diskuterar också vad man kan göra för att förbereda kandidaterna inför praktiken, så att de blir bättre på att ta med sig de kunskaper de har och få ut mer av handledningen.

Text: Mats Utbult

Fakta om Kunskapsbaserad socialtjänst, Kubas, i Helsingborg

Samarbetspartner

- Socialhögskolan i Lund och dess socionomutbildning vid filialen Campus Helsingborg.
- Socialtjänsten i Helsingborgs stad (118.000 innevånare berörs indirekt)

En samarbetsform som skiljer sig från andra projekt: Praktikcentrum.

Inom olika delar av socialtjänsten startar hösten 2003 praktikcenter för 12 praktikanter under socionomutbildningens femte termin. En anställd socialsekreterare är projektanställd för verksamheten.

Andra samverkansformer

Forskning och studentuppsatser om socialt arbete i Helsingborg.

Tillsammans med representanter för olika delar av socialtjänsten har forskare formulerat sex teman, med ett tydligt brukarperspektiv:

1. Metoder för att dokumentera vad som händer i relationen mellan behandlare och klient i missbruksvården.
2. Arbetet med äldre som befinner sig i livets slutskede – hur påverkar det personalen och organisationen?
3. Hur fungerar mötet i äldreomsorgen mellan vårdtagare och personal med olika etniska bakgrund?
4. Hur ser det ut med delaktighet och medbestämmande i barnavården för barn i åldern 7–12 år?
5. Försök med nya former av brukarinflytande för de psykiskt funktionshindrade, inom planering och uppföljning av insatser.
6. Vilka är effekterna av lokala arbetsmarknadsprogram för olika grupper arbetslösa?

Forskarna inom de sex temana diskuterar den närmare uppläggnings av studierna med de berörda enheterna inom socialtjänsten. De första forskningsprojekten startade i januari 2003.

Socionomutbildningen på Campus Helsingborg och kommunen och socialhögskolan uppmuntrar också studenterna att skriva B-, C- och D-uppsatser om verksamheter i Helsingborg. Uppsatsernas resultat kommer att föras tillbaka till verksamheterna på seminarier med de berörda i socialtjänsten.

Möten mellan praktiker och forskare på "Öppet hus" och "Snacka om forskning", föredrag och diskussioner.

Två mötesformer som tidigare med framgång prövats i Lund, genomförs nu också i Helsingborg. Ett första "Snacka om Forskning"-seminarium handlade om "sociala problem" och genomfördes i höstas med 47 deltagare. Under våren planeras två "Snacka om forskning", om organisationsförändringar och dess effekter, respektive om arbete med utvärderingar. En gång om året skall man genomföra ett "Öppet Hus" där forskare och doktorander presenterar och diskuterar forskningsresultat. Det första som genomförts i Helsingborg ägde rum i januari 2003. Avsikten är att "Snacka om forskning" och "Öppet hus" i sin tur skall leda till andra mötesformer.

Socionomerna och utbildningen

Hösten 2001 startade en magisterkurs på "universitetsfilialen" Campus Helsingborg och stadens socialarbetare får följa föreläsningarna på arbetstid. Parterna breddar här ett redan påbörjat samarbete.

Ekonomi- och tidsramar

Kubas får 9 milj kr i stöd från Socialstyrelsen. Avsikten är att praktikcentrum och arenorna för möte med praktiker ska fortsätta även efter projektperiodens slut (december 2005).

Mer information:

<http://kommun.helsingborg.se/kubas>

Projektsamordnare Dolf Tops, Socialhögskolan i Lund,

e-post: dolf.tops@soch.lu.se